

Г.В. Шапаренко,
старший науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії експериментальної педагогіки
та педагогічних інновацій Інституту післядипломної педагогічної освіти
Київського університету імені Бориса Грінченка,
м. Київ

ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ

У статті на основі глибокого аналізу представлено основні напрямки дослідно-експериментальної діяльності, що мають місце у навчальних закладах м. Києва. Автором з'ясовано особливості діяльності освітніх інституцій у вимірі виокремлених напрямів дослідно-експериментальної роботи.

Ключові слова: дослідно-експериментальна діяльність, експериментальна робота, інноваційний розвиток освіти, інновації, новації в освіті.

The article is based on deep analysis presented the main directions of research and experimental activities that take place in schools in Kyiv. The author found the features of educational institutions in the measurement of the examined areas of research and experimental work.

Key words: research and experimental work, experimental work, innovative development of education, innovation, innovation in education.

Процеси, пов'язані з глобалізацією та євроінтеграцією України у світовий освітній простір, ставлять нагальну потребу модернізації усіх ланок системи освіти як у змістовому наповненні навчальних предметів, так і в урізноманітненні технологій, методів, прийомів їх викладання, а також оцінювання навчальних досягнень учнів.

Навчально-виховний процес у сучасних освітніх закладах слід організовувати на якісно новому рівні, тобто так, щоб кожний учень мав можливість не тільки успішно опанувати певну сукупність знань, умінь і навичок, але й навчитись їх використовувати як за конкретним алгоритмом, так і в нестандартних умовах. Важливим етапом на шляху створення атмосфери зацікавленості, небайдужості до освітнього матеріалу, спільного пошуку вирішення навчальних завдань, розвитку у вихованців самостійності, гнучкості, критичності, оригінальності емпіричного і теоретичного мислення для виконання зазначених завдань є багатоаспектна експериментальна робота, що здійснюється у дошкільних і загальноосвітніх закладах м. Києва.

До експериментальної роботи залучено більшість навчальних закладів дошкільної і середньої ланок освіти м. Києва. Крім низки загальнодержавних проєктів і програм, освітяни-практики столиці працюють над упровадженням шістдесяти шести експериментальних педагогічних програм регіонального рівня.

Серед основних напрямків дослідно-

експериментальної діяльності київських освітян наступні:

- виховання учнів на морально-етичних цінностях християнства;
- розвиток відкритої громадсько-активної системи «Школа повного року навчання»;
- психолого-педагогічний супровід дітей із особливими потребами через упровадження інклюзивної освіти;
- проектування моделі школи білінгвального типу;
- формування культури здоров'я підростаючого покоління в умовах ЗНЗ;
- упровадження сучасних інформаційних технологій у навчальний процес ЗНЗ;
- створення столичної системи індивідуальної освіти;
- адаптація зарубіжних педагогічних систем в умовах української школи;
- інтеграція в освіті.

Логіка думки ставить необхідність детального аналізу функціонування закладів за цими напрямками.

1. Виховання учнів на морально-етичних цінностях християнства

Духовний розвиток дитини традиційно пов'язується з цінностями християнської моралі. Відповідно до «Концептуальних засад вивчення предметів духовно-морального спрямування» та з урахуванням досвіду інших країн (Німеччини,

Росії, Литви, Швеції, де освіта також є світською), з 1 вересня 2006 р. у 1-х класах ста шести ЗНЗ м. Києва запроваджено вивчення загальноосвітнього, культурологічного, етичного курсу «Християнська етика в українській культурі». Мета курсу – створити умови для духовного розвитку дітей на традиційних засадах української культури та християнських цінностей.

Курс забезпечений програмами та навчально-методичними комплексами «Дорога Добра» (1 клас), «Дорога Милосердя» (2 клас), «Дорога Доброчинності» (3 клас) та «Дорога Мудрості» (4 клас), рекомендованими МОН України до використання у навчально-виховному процесі. У складі комплексів – навчальні посібники, робочі зошити для дітей, методичні посібники для вчителів і компакт-диски музичного супроводу уроків.

Вивчення курсу «Християнська етика в українській культурі» за навчально-методичними комплексами, створеними столичними фахівцями, запроваджено в багатьох школах регіонів України.

2. Розвиток відкритої громадсько-активної системи «Школи повного року навчання»

Одним з ефективних способів розкриття творчого потенціалу дітей та їхніх родин, адаптації школи до нових соціокультурних потреб і, насамперед, сприйняття її як додаткового ресурсу для розвитку місцевої громади, є інноваційна модель відкритої соціально-педагогічної системи «Школа повного року навчання» та її підпроектів: «Школа повного дня», «Школа без вихідних» і «Літня школа».

Основна ідея «Школи повного дня» полягає у об'єднанні навчальної і позанавчальної сфер діяльності ЗНЗ в умовах навчального співтовариства, формуванні освітнього простору школи, що дає можливість для реалізації освітньо-виховних маршрутів учнів, інтегрує в єдиний функціональний комплекс освітні, розвивальні, виховні й оздоровчі процеси, реалізує завдання додаткової освіти.

Особливістю навчально-виховного процесу ЗНЗ в режимі повного дня є створення єдиного розкладу першої і другої половини дня. З метою зменшення навчального навантаження уроки з основних предметів, відпочинок і самостійна робота об'єднуються в єдиний педагогічний процес. Головним при плануванні роботи такої школи є збалансований підхід щодо навчально-виховної роботи у таких змістових блоках: інтелектуальний; художньо-естетичний; фізично-оздоровчий; соціальний.

Метою «Літньої школи» є моделювання та створення умов для відпочинку, розвитку та самореалізації особистості в канікулярний період через її участь у різних видах ігрової, спортивної, творчо-продуктивної, здоров'язміцнюючої та інших видів діяльності.

Літня оздоровчо-розвивальна школа забезпечує можливості для акумуляції ресурсів загальноосвітнього навчального закладу із ресурса-

ми інших соціальних інституцій місцевої громади (центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, служби у справах дітей, вищі навчальні заклади, громадські організації тощо) з метою створення сприятливого розвивально-виховного середовища для дітей у канікулярний період.

Одним із базових компонентів діяльності такої школи є активне залучення волонтерів до роботи з дітьми: студентів педагогічних коледжів та університетів, батьків, спеціалістів клубів за місцем проживання та в позанавчальних закладах, людей поважного віку тощо.

Основними напрямками роботи у літній оздоровчо-розвивальній школі є: оздоровлення школярів; особистісно-розвивальний; розважальний.

Основна ідея «Школи без вихідних» полягає у необхідності розв'язання протиріччя між зростаючими потребами батьків щодо якісної освіти школярів, їх зайнятості у вільний час, розробки організаційно-методичних засад успішно корисної діяльності змістового дозвілля учнів на базі школи у вихідні та канікулярний період.

Одним із важливих аспектів функціонування школи без вихідних є залучення батьків та родичів учнів до ведення гуртків, окремих занять та організації різних заходів. Налагодження партнерської взаємодії дітей та дорослих у процесі спільної трудової, дозвілєвої, оздоровчої діяльності є стрижнем організації роботи у школі вихідного дня.

В умовах запровадження інноваційної моделі «Школи повного року навчання» розробляється сучасна ідеологія виховання, формується нова філософія освіти та структура навчально-виховного процесу, який гармонізується в умовах сучасності. Розробляється доцільний режим дня учнів, який враховує вікові, психічні, фізичні особливості розвитку школярів, зменшується їхнє навчальне навантаження, активізується процес розвитку їх здібностей тощо.

У місті Києві двадцять три експериментальні школи впроваджують концептуальні ідеї «Школи повного року навчання» на практиці. Сьогодні більшість загальноосвітніх навчальних закладів столиці працюють у рамках тдпроект «Школа повного дня». Умови функціонування кожного загальноосвітнього навчального закладу визначили вибір школою напрямку експериментальної діяльності за проектом «Школи повного року навчання» та підпроектів: «Школа повного дня», «Школа без вихідних», «Літня школа».

3. Психолого-педагогічний супровід дітей з особливими потребами через запровадження інклюзивної освіти

Проблема соціальної адаптації та інтеграції дітей з особливими потребами до життя розв'язується їх спільним навчанням зі здоровими ровесниками.

Нині на базі дошкільних і загальноосвітніх на-

вчальних закладів здійснюється одинадцять експериментальних проєктів інклюзивної освіти на регіональному рівні. Розглянемо деякі з них.

«Слухаємо разом». У ДНЗ № 67 м. Києва разом із чуючими дітьми виховуються та навчаються діти з порушеннями слуху. Корекційний вплив забезпечує Київський Медичний Центр проблем слуху та мовлення «СУВАГ».

«Інтегроване навчання дітей із обмеженими фізичними можливостями в умовах середньої загальноосвітньої школи». У 2010-2011 навчальному році колектив СЗШ № 168 успішно завершив це дослідження.

Розроблено технологію комплексного застосування різних форм інклюзивної освіти та реабілітації дітей із обмеженими фізичними можливостями в умовах середньої загальноосвітньої школи. У школі функціонує тринадцять інклюзивних класів, у яких навчається шістдесят шість дітей з особливими потребами. Розпочато нове дослідження за темою «Організація тьюторського супроводу допрофесійної підготовки та профільного навчання в інклюзивному загальноосвітньому навчальному закладі».

«Інклюзивна освіта дітей із синдромом Дауна у дошкільних навчальних закладах». Експеримент розпочато у 2007 р. зусиллями управління освіти виконавчого органу Оболонської районної у м. Києві державної адміністрації та Центру ранньої допомоги для дітей із затримкою психічного розвитку, вадами мовлення, синдромом Дауна, аутизмом. Нині на базі ДНЗ № 662 і № 291 столиці відкрито три інклюзивні групи, у яких створено умови для розвитку дітей із синдромом Дауна.

«Психолого-педагогічне управління навчальною діяльністю соціально занедбаних учнів та учнів із затримкою психічного розвитку в умовах середньої загальноосвітньої школи». Мета експерименту, започаткованого у СЗШ № 231, розробка системи управління навчанням дітей означеної категорії за принципами інклюзивної освіти.

«Створення моделі індивідуального інтерактивного on-line навчання дітей, які через тривалу хворобу не відвідують школу». Основна ідея цієї науково-дослідної роботи, що проводиться у СШ №210, полягає в тому, щоб знайти нові засоби та способи організації індивідуального навчання дітей, які через тривалу хворобу не відвідують школу. Основним засобом, який допоможе розв'язати завдання експерименту, є система Інтернет-навчання, зокрема, віртуальна платформа для навчання WiZiQ. Вона відкриває широкі можливості для включення дитини в систему щоденного життя учнів школи.

«Соціально-педагогічні аспекти організації інклюзивної освіти дітей з вадами слуху в умовах початкової школи». У процесі дослідження в СЗШ №233 буде розроблено модель інклюзивної освіти дітей з вадами слуху та мовлення в умовах

початкової школи.

«Інтеграція освітнього та реабілітаційного процесів для учнів з порушенням опорно-рухового апарату в умовах початкової школи». Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити процес освітньо-реабілітаційного навчання дітей з порушеннями опорно-рухового апарату; обрати форми, методи та засоби їхнього навчання та виховання в умовах початкової школи. У результаті дослідження в ПШ № 268 буде розроблено технологію освітньо-реабілітаційного процесу в класах інтегрованого навчання учнів початкової школи.

У жовтні 2009 року рішенням Київської міської ради затверджено міську експериментальну програму «Інклюзивне навчання та виховання дітей з синдромом Дауна» на 2010-2013 роки. Мета програми - створення умов для всебічного розвитку, навчання та виховання дітей з синдромом Дауна у дошкільних навчальних закладах за місцем проживання.

4. Проектування моделі школи білінгвального типу

Білінгвальне навчання визначається як засіб здобуття школярами двомовної освіти та процес формування особистості, відкритої до взаємодії з оточенням. У процесі білінгвального навчання іноземна мова є інструментом повсякденної комунікації, пізнання світу та досягнення предметної компетенції.

Колектив спеціалізованої школи № 20 із поглибленим вивченням французької мови продовжує роботу з удосконалення загальної мовної компетентності учнів, інтегрування предметних знань і розширення сфери соціокультурного спілкування.

Білінгвальна освіта формує в дитини соціальні властивості, що дають їй змогу ефективно долучитися до життєдіяльності сучасного відкритого суспільства. Це переконливо довели результати п'ятирічного науково-дослідного пошуку за експериментальним проєктом «Інтеросвіта» Міжнародної школи «Меридіан», вихованці якої не лише не відчують мовного бар'єру, продовжуючи навчання за кордоном, а й успішно ведуть науково-дослідну діяльність англійською мовою, беручи участь у міжнародних освітніх наукових проєктах.

5. Формування культури здоров'я підростаючого покоління в умовах ЗНЗ

Нині на базі загальноосвітніх навчальних закладів м. Києва здійснюються дослідження за чотирма проєктами регіонального рівня, спрямованими на формування здорового способу життя учнів. А саме:

«Збереження та зміцнення здоров'я учнів в умовах сучасного навчального закладу». «Освіта і здоров'я крокують разом». Застосовується методика інтеграції пізнавальної та рухової діяльності в системі навчання та виховання школярів (методика

професора О.Д. Дубогай).

«Школа здоров'я» та «Здорова дитина-успішна родина-стабільна країна». Розпочато проектування моделі школи здоров'я.

6. Упровадження сучасних інформаційних технологій у навчальний процес ЗНЗ

Починаючи з 2002-2003 н. р. у школах столиці як експеримент було впроваджено курси «Комп'ютерна азбука» (1 клас) і «Сходинки до інформатики» (2-4 класи).

Колектив Авіакосмічного ліцею Національного авіаційного університету працює над проектом «Модель комплексного впровадження інформаційних технологій навчання», впроваджуючи в шкільну практику науково обгрунтовані дидактичні концепції раціонального використання технічних засобів навчання у логіці цілісного навчального процесу.

Наприкінці 2009 року започатковано новий педагогічний дослідно-експериментальний проект «Упровадження елементів дистанційного навчання школярів у загальноосвітніх навчальних закладах міста Києва». В експерименті беруть участь двадцять один загальноосвітній навчальний заклад столиці.

Однією з суттєвих переваг дистанційної форми навчання є можливість порівняно швидкого оновлення знань за підтримки інформаційних ресурсів із світових електронних інформаційних мереж. Ця форма дозволяє практично без обмежень розширити навчальну аудиторію вчителя, «знімаючи» всі географічні та адміністративні кордони. Вона сприяє забезпеченню рівного доступу до якісної освіти різних категорій школярів, зокрема інвалідів. Головною перевагою дистанційної форми навчання є суттєва додаткова свобода учня при виборі та реалізації індивідуальної навчальної траєкторії.

7. Створення столичної системи індивідуальної освіти

Для задоволення потреб мешканців міста в індивідуальному навчанні на базі загальноосвітнього навчального закладу «Школа екстернів» і спеціальної загальноосвітньої школи «Надія» створено столичну систему індивідуальної освіти. Основні форми навчання в цих закладах - екстернатна, заочна та індивідуальна.

Набирає обертів також програма дистанційних технологій, зокрема з використанням електронних засобів. Так, у школі «Надія» проводиться педагогічне дослідження за темою «Дистанційне навчання дітей-інвалідів та дітей із вадами фізичного та психічного розвитку».

8. Адаптація зарубіжних педагогічних систем в умовах української школи

Відкритість України до кращих надбань людської цивілізації, можливість для наших освітян не лише ознайомитися з кращими набутками зарубіжного шкільництва, а й використовувати їх, спричинили появу в Києві багатьох навчаль-

них закладів, які спираються на всесвітньо відомі педагогічні системи. Це зокрема: вальдорфська педагогіка, заснована на принципах людинознавства, обгрунтованих видатним філософом і педагогом Р. Штайнером на початку минулого століття, і педагогіка М. Монтесорі, яка вирізняється духом освіченості, скасуванням примусових методів у навчанні, розумним поєднанням свободи та дисципліни, самостійністю в навчально-виховному процесі, можливістю розвиватися та навчатися у відповідності до внутрішніх потреб.

Ідеї вальдорфської педагогіки багато в чому співзвучні з кращими гуманістичними традиціями української педагогіки та сучасними концепціями розвитку освіти. Водночас їх реалізація на українському ґрунті потребує значної адаптації змісту до вимог державного стандарту освіти. Мережа шкіл, навчання в яких будується на засадах вальдорфської педагогіки, нині є експериментальними закладами Міністерства освіти та науки, молоді та спорту України ними опікуються НАПН України та міжнародні організації.

У Києві в дошкільні різновікові групи ШДС «Софія», які працюють за системою вальдорфської педагогіки, зараховують дітей віком від 3,5 до 6,5 років, а до початкових класів - від 6,5 до 9,5 років. Мета роботи педагогічного колективу - допомогти дитині в її становленні відповідно до вікових особливостей. Так вирішується завдання збереження та зміцнення фізичного здоров'я, розвитку духовного світу та прихованих здібностей дитини, розкриття її неповторної індивідуальності.

Педагогіка Марії Монтесорі надає унікальну можливість розвивати дитину з раннього віку у всіх сферах її життя: інтелектуальній, емоційній, фізичній, соціальній, моральній, змалку готуючи до реального життя, що є надійним підґрунтям подальшої інтеграції в суспільство.

1992 року в м. Києві відкрито першу в Україні «Школа Монтесорі від 3 до 7», що стала експериментальним центром подальшого впровадження педагогічної системи Марії Монтесорі. Нині в столиці за цією системою працюють Монтесорі-садочки, ШДС «Монтесорі», приватний НВК «Святошинська гімназія».

9. Інтеграція в освіті

Відповідно до наказу МОН України «Про затвердження нової редакції Концепції профільного навчання у старшій школі» №854 від 1.09.2009р. старша школа функціонує як профільна. Це створює умови для реалізації диференційованого підходу до навчання й урахування індивідуальної траєкторії розвитку учнів. Профільність навчання визначається на основі визначення освітніх потреб учнів і їхніх батьків, технічних, матеріальних кадрових можливостей школи, перспектив здобуття подальшої освіти випускниками школи.

Як відомо, навчально-психологічна підготовка учнів до профільного навчання й отримання

майбутньої професії - процес безперервний. Однак досвід роботи зі старшокласниками свідчить, що здебільшого в учнів на останніх роках шкільної освіти відбувається зміна пріоритетів щодо вибору майбутньої професії, що призводить до невідповідності раніше обраного профілю предметів у старшій школі. Тому колективи СЗШ № 104 ім. О.Ольжича, НВК № 240 «Сошум», СЗШ № 226 та інші розпочали у 2010 році експериментальне дослідження «Упровадження мультипрофільного навчання в середній загальноосвітній школі».

Очікувані результати науково-дослідницької й експериментальної роботи полягають у проведенні експериментальної перевірки системи мультипрофільного навчання в середній загальноосвітній школі, що має підтвердити її дієвість шляхом:

- зниження психологічного напруження на школярів за рахунок свідомого вибору учням глибини вивчення навчальних предметів;
- досягнення раціонального розподілу навчального навантаження як наслідок організації динамічних груп;
- отримання учнями якісних освітніх компетент-

ностей на основі розуміння ними своїх здібностей, нахилів, інтересів та високої мотивації до навчання;
- гуманізації навчально-виховного процесу, як результату особистісно зорієнтованого підходу до профільного навчання у середній загальноосвітній школі;

зменшення помилковості під час професійного самовизначення завдяки наявності багатоваріантних освітніх індивідуальних маршрутів мультипрофільної системи.

Колектив ШДС «Кияночка» працює над проектом «Використання елементів музейної педагогіки в роботі з дошкільниками та молодшими школярами».

Основна ідея дослідно-експериментальної роботи полягає у створенні інноваційної освітньої системи використання елементів музейної педагогіки, що суттєво оптимізує навчально-виховний процес, в тому числі набуття нових знань, умінь, навичок вихованцем чи учнем.

Отже, нині педагогічні колективи навчальних закладів столиці намагаються знайти оптимальні й ефективні шляхи інноваційного розвитку освітньої галузі, що відображали б сучасні світові тенденції.

Література

1. Педагогічний експеримент в освіті: інформ.-метод. зб. / уклад.: В.І. Ковальчук, Г.В. Шапаренко, Л.О. Базиль [та ін.]. - К: Київ, ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. - 144 с
2. Шапаренко Г.В. Інноваційний пошук київських освітян // Управління освітою. - 2011. - №11(263). - С. 5-8.